

ІСТОРІЯ КНИЖКОВИХ
КОЛЕКЦІЙ ТА ЗІБРАНЬ

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.171:097
DOI: 10.15407/rksu.25.112

Зоя Борисівна Афанасьєва,
молодший науковий співробітник
відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій
Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
ORCID: 0000-0002-2143-775X
e-mail: lepus-21@ukr.net

**ПРОВЕНІЄНЦІЇ КНИЖКОВИХ ФОНДІВ
НАВЧАЛЬНО-ДОПОМІЖНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА
(НА МАТЕРІАЛАХ З ФОНДУ ВІДДІЛУ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ
ТА ІСТОРИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ ІНСТИТУТУ КНИГОЗНАВСТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Мета роботи: через аналіз провенієнцій дослідити сучасний стан залишкового книжкового фонду навчально-допоміжних підрозділів Київського університету Св. Володимира. Ознайомити з результатами дослідження широкий загал науковців, які вивчають історію книгозбірень вищих навчальних закладів Києва. **Методологія наукового** дослідження полягає у використанні методів – системного, історико-книгознавчого, аналізу і синтезу. **Наукова новизна:** в дослідженні вперше розглядається сучасний стан книжкових фондів системи навчально-допоміжних підрозділів Київського університету Св. Володимира. На даний час ґрунтового дослідження історії формування цього комплексу та шляхів його надходження до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а також змісту та складу книжкових фондів навчально-допоміжних підрозділів Університету Св. Володимира, що нині зберігаються у відділі бібліотечних зібрань на історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ, немає. **Висновки:** наукова робота розкриває недостатньо досліджене питання комплектування навчально-допоміжних підрозділів Університету Св. Володимира фаховими друкованими виданнями та різноманітними приладами й устаткуванням. Завдяки чіткій організації системи обліку літератури, яка надходила до навчально-допоміжних підрозділів Університету, кожен з них мав свою печатку та інвентарно-облікову книгу, де було зареєстровано літературу і майно. Здійснена атрибуція та виявлення широкого спектру провенієнцій надали можливість виокре-

мити друковані видання з ознаками колекцій, притаманних книжковим фондам цих підрозділів, та інформативно репрезентувати відомості про наявність літератури з фондів навчально-допоміжних підрозділів Київського університету Св. Володимира у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ключові слова: Київський університет Св. Володимира, навчально-допоміжні підрозділи, бібліотека, книжкові фонди, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

Актуальність теми дослідження пов'язана з плановою науковою темою Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) «Атрибуція та експертиза різних видів книжкових пам'яток». Наукова розвідка присвячена бібліотекам навчально-допоміжних підрозділів, сучасному стану літератури з цих підрозділів, яка зберігається у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Дослідження надає інформацію про долю книг з бібліотек навчально-допоміжних підрозділів Університету, їхній склад та зміст.

Аналіз досліджень і публікацій. Грунтовного дослідження сучасного стану книжкових фондів навчально-допоміжних підрозділів Університету Св. Володимира нами не виявлено. Загальні відомості про наявність цих підрозділів у складі Університету подає праця «Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского Университета Св. Владимира (1834–1884)», підготовлена під редакцією В. С. Іконнікова [1].

Мета дослідження: висвітлити сучасний стан книжкових фондів навчально-допоміжних підрозділів Київського університету Св. Володимира з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.

Виклад основного матеріалу. Після ретельної науково-дослідної роботи з неорганізованим фондом бібліотеки Університету Св. Володимира, який різного часу було передано до відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій (далі – ВБЗІК) Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з відділу обмінно-резервних фондів, застосовуючи метод атрибуції та аналізуючи наявні провенієнції (печатки, штампи, наліпки, суперекслібриси та маргінальні записи), було виявлено та відібрано літературу з деяких навчально-допоміжних підрозділів Університету. Нині у фондах ВБЗІК зберігаються залишкові частини книжкових фондів цих підрозділів, які знаходяться на стадії реконструкції і відкриті для подальшого поповнення. Найбільше літератури залишилося, зокрема, у фондах Агрономічного кабінету; Статистичного кабінету; Юридичного кабінету; Бібліотеки казеннокоштных студентів; Студентського відділу бібліотеки; Приватної студентської бібліотеки. Фонди інших навчально-допоміжних підрозділів представлені лише поодинокими книжковими виданнями фахової літератури. Історичні шляхи надходження книжкового фонду навчально-допоміжних підрозділів Університету Св. Володимира до НБУВ за архівними документами, на жаль, встановити не вдалося.

Для більш детальної характеристики книжкового фонду навчально-допоміжних підрозділів Університету розглянемо провенієнції на примірниках фахових видань решток фондів бібліотек, які, на наш погляд, віддзеркалюють напрями їхнього комплектування. Однією з найхарактерніших власницьких ознак приналежності до книжкового фонду навчально-допоміжних підрозділів Університету є печатка, яка проставлялася переважно на титульній сторінці видання. Текст печаток та маргінальних записів подаємо мовою оригіналу.

Агрономічний кабінет. *Wust A. Jahresbericht über die fortschritte im landwirtschaftlichen maschinenwesen (Berlin, 1879)* [«Річний звіт про прогрес у сільськогосподарській техніці»] – щорічне видання Альберта Вюста (1840–1910), німецького інженера з сільського господарства, професора сільськогосподарського машинобудування і меліорації, доктора Боннського університету (1871), управляючого філією дослідної станції Галльського університету (1895). Альберт Вюст був головним редактором річних звітів, за його редакцією опубліковано 4 томи (1875–1879).

На титульній сторінці останнього тому річного звіту, безпосередньо в області назви видання, проставлено печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 45x30 мм, з написом під верхнім овалом: «Агрономический кабинет», над нижнім овалом: «Св. Владимира», у центрі печатки, по горизонталі: «Университета».

Астрономічна обсерваторія. *Memorie della Società degli Spettroscopisti Italiani (Catania, 1903)* [«Записки Товариства спектроскопістів Італії»] – професійний щоквартальний науковий журнал, що є найстарішим виданням з астрономії у світі, заснований у 1872 р. італійським астрономом, астрофізиком та метеорологом П'єро Таччіні (1838–1905). «Записки» були першим періодичним виданням, присвяченим астрофізичним дослідженням, що передував знаменитому «Астрофізичному журналу», на сьогоднішній день найпрестижнішому в цій галузі.

На титульній сторінці видання, під назвою, з лівого боку, проставлено печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 40x20 мм, текст розміщено всередині, вздовж верхньої та нижньої частин овалу. Зверху: «Астрономическая», знизу: «Унив. Св. Владимира», в центрі: «Обсерватория».

Ботанічний кабінет. *Strasburger E. A. Über Befruchtung und Zellteilung (Jena, 1878)* [«Про запліднення та поділ клітин»] – наукове видання Едуарда Адольфа Страсбургера (1844–1912), німецького ботаніка польського походження, одного з видатних ботаніків XIX ст., який зробив істотний внесок у розвиток цитології, засновника сучасної біології рослинних клітин.

На титульній сторінці видання проставлено печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 35x20 мм, з написом під верхнім овалом: «Ботанический кабинет», над нижнім овалом: «Св. Владимира», в центрі, по горизонталі:

«Університета». На відміну від видань з інших навчально-допоміжних підрозділів, деякі книги фонду Ботанічного кабінету мають ще одну печатку ідентичної форми, розміру та змісту, виконану конгревним тисненням. Але в цій печатці, у словосполученні «Ботанический кабинет», було допущено орфографічну помилку – замість «Ботанический» відтиснуто «Батанический». На нашу думку, помітивши помилку в печатці, її замінили на більш традиційну печатку зі штемпельною фарбою та виправленою помилкою. На корінцях деяких видань, унизу, сліпим тисненням викарбовано аббревіатуру: «Б. К. У.» – Б[отанический] К[абинет] У[ніверситета].

Ботанічний сад. *Tanner-Fullemann M. Contribution à l'étude des lacs alpins le schoenenbodensee (Geneve, 1907)* [«Внесок у вивчення альпійських озер у школі»] – навчальний посібник М. Таннер-Фуллемана [?–?], ботаніка, фахівця в галузі водоростей, співробітника Королівського ботанічного саду в Парижі, заснованого в 1626 р. придворними лікарями Людовика XIII – травником Жаном Геруарома (1551–1628) та лікарем-фармацевтом Гі де ла Броссом (1586–1641).

На посібнику, у верхній частині титульної сторінки, вище назви твору представлено печатку прямокутної форми з чіткою рамкою, розміром 55x35 мм, з написом усередині у стовпчик на чотири рядки: «Ботанический сад / №_____/ (число, місяць, год) / Имп. Универс. Св. Владимира».

Геологічний кабінет. *Penck A. Morphologie der Erdoberfläche (Stuttgart, 1894)* [«Морфологія поверхні Землі»] – науковий доробок Альбрехта Фрідріха Карла Пенка (1858–1945), німецького географа, геолога, який особливо цікавився геоморфологією, льодовиковою формою рельєфу та кліматологією.

На титульній сторінці видання, майже в центрі, нижче назви твору проставлено печатку овальної форми з подвійною рамкою, розміром 50x25 мм; у верхній частині печатки, між рамками, напис: «Императорского Университета», між рамками нижнього овалу – «Св. Владимира», в центрі, по горизонталі, напис: «Геологический кабинет». На цьому виданні була також наліпка, виконана друкарським способом, прямокутної форми, розміром 30x20 мм, з чіткою подвійною рамкою блакитного кольору з елементами флористики між лініями рамки. На внутрішньому полі – наліпки; від руки, олівцем, вірогідно бібліотекарем, проставлено чотири арабські цифри, які, можливо, відповідали порядковим номерам запису цих видань в інвентарно-обліковій книзі. На корінці видання, на нижній частині оправи, розміщено сліпе тиснення з аббревіатурою: «Г. К.» – Г[еологический] К[абинет].

Дерматологічна госпітальна клініка. *Preis verzeichnis über chemische apparatus und gerätschaften von E. Leybolds Nachfolger (Köln, 1897)* [«Прайс-лист хімічних апаратів та обладнання від спадкоємця Е. Лейболда»]. Ернст Лейболд (1827–1907), німецький підприємець, заснував фірму з продажу медичних товарів, пізніше розширив асортимент і розпочав продавати фізичні, хімічні та фармацевтичні апарати (1854), пізніше створив також складувну майстерню та

механічний цех з виробництва приладдя для практичного використання під час проведення лекцій із природознавства та лабораторних робіт (1867).

На титульній сторінці видання, у верхньому правому куточку, проставлено печатку без чітких меж, розміром 50x15 мм, з написом у стовпчик на трьох рядках: «Дерматологическая / Клиника / Университета Св. Владимира». На верхній кришці оправы, внизу, в області вихідних даних, знаходиться екслібрис – паперова наліпка прямокутної форми, рожевого кольору, на якій друкарським способом, у стовпчик на два рядки, міститься напис: «А. Буковинский и Я. Сляский / в Киеве, Прорезная, 8». На титульній сторінці, нижче області вихідних даних, екслібрис продубльовано у вигляді печатки без чітких меж, у стовпчик на три рядки, з написом: «Представители / А. Буковинский и Я. Сляский / в Киеве». Цей екслібрис належав представникам київської технічної контори А. Ф. Буковинському та Я. Ю. Сляському, які, вірогідно, займалися книжковою торгівлею. Зокрема, А. Ф. Буковинський був членом Правління Комісії з нагляду за благоустроєм дачного селища Пуща-Водиця, членом Ревізійної комісії римсько-католицького благодійного товариства [2, с. 727].

Кабінет при кафедрі гістології, ембріології, разом з лабораторією порівняльної анатомії. *Bohm A., Oppel A. Taschenbuch der mikroskopischen technik : kurze Anleitung zur mikroskopischen Untersuchung der Gewebe und Organe der Wirbeltiere und des Menschen : unter Berücksichtigung der embryologischen technik (Munchen, 1896)* [«Практичне видання з мікроскопічної технології: короткі інструкції з мікроскопічного дослідження тканин і органів хребетних тварин та людей: з урахуванням ембріологічної технології»] – колективна праця німецьких учених Альберта Опеля (1831–1865), геолога-палеонтолога, професора Мюнхенського університету, та Олександра Бохма (?–?), прозектора (патологоанатома), також з Мюнхенського університету.

Видання має дві печатки, одна проставлена на форзаці, майже в центрі, а друга – на титульній сторінці з правого боку, нижче назви твору. Печатка овальної форми, з подвійною рамкою, розміром 35x20 мм, у верхній частині печатки, між рамками овалу, напис: «Срав. Анат. Лаб.» – Срав[нительной] Анат[омии] Лаб[оратория], між рамками нижнього овалу напис: «Унив. Св. Влад.», у центрі по горизонталі на тлі печатки розміщено вписані від руки чорним чорнилом «№ ___» та арабські цифри (вірогідно, цим позначено номер розміщення видання у фонді книгозбірні лабораторії).

Кабінет при хірургічній факультетській клініці. *Rose E. Der Starrkrampf beim Menschen // Deutsche Chirurgie. Vol. 8 (Stuttgart, 1897)* [Жорсткі напади у людини // Німецька хірургія. Вип. 8]. Це – багатотомне видання Едмунда Розе (1836–1914), німецького хірурга, офтальмолога, доктора медицини (1897), відомого фахівця в галузі дальтонізму та ксантопсії (одного з видів порушення кольорового зору – «курячої сліпоти»), в хірургічній медицині виконав ряд патофізіо-

логічних досліджень тампонади серця. Редагував наукове видання «Deutsche Zeitschrift für Chirurgie» [«Німецький журнал з хірургії»].

На титульній сторінці журналу, в області вихідних даних, з правого боку, поставлено печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 55x30 мм, під верхнім овалом розміщено напис: «Хирургическая Факультетская Клиника», над нижнім овалом: «Св. Владимира», у центрі, по горизонталі: «Университета».

Клініка нервових хвороб. Frenkel H. S. *Behandlung der tabischen Ataxie mit Hilfe von Übung (Leipzig, 1900)* [«Лікування табетичної атаксії за допомогою фізичних вправ»] – наукова праця Генріха Саймона Френкеля (1860–1931), німецького фундатора нейрореабілітації; цей популярний твір було декілька разів перевидано англійською мовою (1902, 1905, 1917).

Печатка овальної форми, з подвійною рамкою, розміром 50x30 мм, у верхній частині печатки між рамками овалу напис: «Библиотека Клиники», між рамками нижнього овалу: «Нервных болезней», по горизонталі, в центрі печатки: «Унив. Св. Влад». На корінцях деяких видань бібліотеки Клініки нервових хвороб на нижній частині розміщено тиснення золотом з абрєвіатурою: «К. Н. Б.» – К[абинет] Н[ервных] Б[олезней], або «К. Н. Б. У.» – К[абинет] Н[ервных] Б[олезней] У[ниверситета Св. Владимира].

Лабораторія патології й терапії. Baranetzky J. *Die Starkeumbildenden Fermente In Den Pflanzen (Leipzig, 1878)* [«Крохмаль – конвертуючий фермент у рослинах»] – наукова праця Йосипа Васильовича Баранецького (1843–1905), професора Університету Св. Володимира, який проводив спостереження за динамікою крохмалю у тканинах рослин, досліджував ферментативне перетворення поживних речовин під час проростання і дозрівання насіння.

На друкованій обкладинці видання проставлено три печатки, – одна розміщена вище назви твору, майже в центрі, овальної форми, з чіткою рамкою, розміром 40x20 мм, під верхнім овалом – напис: «Лаборатория», над нижнім овалом: «Унив. Св. Влад.», у центрі, по горизонталі: «Общей патологии»; ця печатка також продубльована на титульній сторінці. Слід зазначити, що на друкованій обкладинці книги, крім загальної печатки, що свідчить про приналежність видання до книжкового фонду лабораторії, помічено ще дві власницькі печатки В. В. Подвисоцького. Володимир Валер'янович Подвисоцький (1857–1913) – український і російський учений, патолог, ендокринолог, імунолог, мікробіолог, педагог. Закінчив медичний факультет Університету Св. Володимира (1884), завідував лікарнею (1889), був професором патології, очолював кафедру загальної і експериментальної патології Київського університету (1891). Обидві власницькі печатки не мають чітких меж, одна, розміром 35x10 мм, з написом у стовпчик на три рядки: «Владимир Валерьянович / Подвысоцкий / Дръ. Медич.», друга – розміром 30x10 мм, з написом латиною у стовпчик на два рядки: «Valer. Podwysocky / Dr. Medic.».

Лабораторія при кафедрі гігієни. *Velpeau A. Nouveaux Éléments De Médecine Opératoire: Accompagnés D'un Atlas de 22 Planches in 4 Gravees. Représentant Les Principaux Procédés Operatoires Et Un Grand Nombre D'instruments De Chirurgie, Vol. 1 (Paris, 1839)* [«Нові елементи оперативної медицини»] – багатомне видання Альфреда Армана Луї Марі Вельпо (1795–1867), французького анатома і хірурга.

На титульній сторінці першого тому видання, в області вихідних даних, з правого боку, знаходиться печатка овальної форми з подвійною чіткою рамкою, розміром 40x22 мм, текст розміщено всередині, під верхнім овалом напис: «Університет», над нижнім овалом: «Св. Владимира», в центрі, горизонтально, у стовпчик на два рядки: «Лаборатория / Гигиены». Крім печаток, на книгах додатково розміщено паперові наліпки білого кольору, виконані друкарським способом, розміром 40x20 мм, з чіткими рамками і написами, які також виконано друкарським способом, усередині рамки у стовпчик на три рядки розміщено напис: «Лабор. Гигиены / Библ. № _____ (порядковий номер розміщення видання на полиці книжкового фонду) / Имп. Унв. Св. Вл.». З огляду на те, що печатка не відбивала інформації щодо порядку розміщення літератури у фонді навчально-допоміжного підрозділу (лабораторії), паперова наліпка допомагала в пошуку місця знаходження видань у книгозбірні. Наліпки, один із видів проведення, як правило, розміщували в лівому верхньому кутку на зовнішній стороні верхньої кришки оправи або на титульній сторінці видань.

Метеорологічна обсерваторія. *Wild H. Instruction der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften für Meteorologische Stationen (St. Petersburg, 1887)* [«Інструкція Імператорської Академії наук для метеостанцій»] – наукова праця Генріха Івановича Вільда (1833–1902), швейцарського фізика та метеоролога, який був запрошений до Росії, де він у 1868 р. обіймав посаду академіка з фізики та метеорології Імператорської Академії наук, очолив Головну фізичну обсерваторію Росії, був директором Російської метеорологічної служби (1868–1895).

На титульній сторінці видання, у правому верхньому кутку, проставлено печатку без чітких меж, розміром 40x20 мм, у стовпчик на чотири рядки розміщено напис. У верхньому рядку напис овальної форми: «Метеорологическая», на останніх – паралельно: «Обсерватория / Университета Св. Владим. / г. Киев».

Мінералогічний кабінет. *Senft F. Lehrbuch der mineralien und felsartenkunde (Jena, 1869)* [«Підручник з мінералогії та гірських порід»] – наукова праця Карла Фрідріха Фердінанда Сенфта (1808–1893), німецького геолога, мінералога, ґрунтознавця, ботаніка, педагога, доктора наук, професора геогнозії та ґрунтознавства в Ейзенахській Вищій лісівницькій школі (1890).

На титульній сторінці видання, під заголовком, проставлено печатку овальної форми з подвійною рамкою, розміром 50x25 мм, у верхній частині печатки, між рамками, – напис: «Императорского Университета», між рамками нижнього

овалу – «Св. Владимира», у центрі печатки, по горизонталі, напис: «Минералогический кабинет». На корінці книги в нижній частині сліпим тисненням викарбовано абрєвіатуру: «М. К.» – М[инералогический] К[абинет].

Музей старожитностей. *Buecher-Verzeichnis des Verlages Quelle & Meyer in Leipzig [Leipzig, 1924]* [«Каталог книг видавництва "Квіллі і Мейер"»]. Видавництво було засноване в Лейпцігу (1906) власниками книжкового магазину «Квіллі і Мейер» – Річардом Квіллі (1870–1926) та Генріхом Мейєром (1875–1947). Послідовно розширювалася видавнича програма (1918), яка включала підручники, навчальні посібники, науково-популярні твори в галузі богослов'я, філософії, психології, педагогіки, лінгвістики та літератури, історії, музики та мистецтва, права та політології, економіки та природознавства.

На титульній сторінці, внизу, на місці вихідних даних, у центрі, проставлено печатку овальної форми з подвійною рамкою, зовнішній контур овальної рамки має зубчасту форму. Розмір: 55x30 мм, у верхній частині печатки між рамками овалу напис: «Библиотека Музея Древностей», між рамками нижнього овалу: «Имп. Университета Св. Владимира». У центрі печатки, по горизонталі проставлено знак «№ _____» (порядковий номер розміщення видання на полицях бібліотеки Музею).

Мюнц-Кабинет (нумізматика). *Pauly A. F. Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft in alphabetischer ordnung. B. 4. (Stuttgart, 1846)* [«Реальна енциклопедія класичної старовини»] – праця німецького педагога та філолога Августа Фрідріха фон Паулі (1796–1845), перше видання якої налічувало 6 томів. Продовжив видання енциклопедії послідовник ученого Георг Отто Август Віссова (1859–1931) – німецький знавець античності, фахівець із давньоримської релігії, член-кореспондент Академії наук у Мюнхені та Геттінгені (1907), почесний доктор університету у Бреслау (1911), член-кореспондент Баварської Академії наук (1917). Загалом було видано близько 100 томів, разом з додатками, Енциклопедії класичної давнини Паулі–Віссова (1890–1980).

На четвертому томі Енциклопедії проставлено печатку в лівому кутку внутрішньої сторони кришки оправы. Печатка без чітких меж, розміром 40x15 мм, у стовпчик на два рядки абрєвіатура: «Н. К. У. С. В.» – Н[умизматический] К[абинет] У[ніверситета] С[в.] В[ладимира] (у верхньому рядку) та напис: «№ _____» (вірогідно, це порядковий номер розміщення літератури у фонді кабінету, написаний від руки чорним чорнилом) (на нижньому рядку).

Статистичний кабінет. *Гоуард Е. Города будущего (Санкт-Петербург, 1911)* – це філософський трактат Ебенізера Гоуарда (1850–1928), англійського філософа, соціолога-утопіста, який у своєму трактаті змалював утопічне місто, де люди живуть у гармонії з природою. Публікація спричинила заснування соціального руху «місто-сад», а також спроби на початку ХХ ст. створення подібних міст у Великобританії.

На друкованій обкладинці, вище області вихідних даних, та на титульній сторінці продубльовано печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 55x30 мм, під верхнім овалом розміщено напис: «Статистического кабинета», над нижнім овалом: «Университета Св. Владимира», у центрі, по горизонталі: «Библиотека». На деяких виданнях бібліотеки кабінету на корінцях оправи внизу є сліпе тиснення абрєвіатури: «С. К. У. С. В.» – С[татистический] К[абинет] У[ниверситета] С[в.] В[ладимира].

Терапевтична (факультетська) госпітальна клініка. Herz M. Herzkrankheiten. Erfahrungen aus der Sprechstunde (Wien und Leipzig, 1912) [«Захворювання серця. Консультації з досвіду»] – наукове видання Макса Герца (1865–1956), австрійського лікаря-терапевта, доктора медичних наук (1890), автора понад 200 наукових статей та книг у галузі медицини, президента Товариства фізичної медицини (лікувально-медична гімнастика).

Печатку на виданнях з книжкового фонду клініки не виявлено. Єдиною ознакою приналежності літератури до цього фонду є провенієнція – тиснення золотом внизу на корінцях оправи книг у вигляді абрєвіатури: «Т. Ф. К. Ун. Св. Вл.» – Т[ерапевтическая] Ф[акультетская] К[линика] Ун[иверситета] Св[ятого] Вл[адимира].

Фармацевтична лабораторія. Езерский Ф. В. Полная теория счетоводства во всем существующим системам: простой, итальянской, двойной, английской и русской самоповерочной тройной (Санкт-Петербург, 1891) – науково-практичне видання Федора Венедиктовича Єзерського (1835–1915), російського економіста, теоретика і практика бухгалтерської справи, організатора найчисельніших бухгалтерських курсів у Росії, видавця та редактора «Журнала Общества счетоводов» (Санкт-Петербург – Москва, 1889–1900).

На авантитулі видання, трохи нижче назви твору, проставлена печатка, яку продубльовано на титульній сторінці в області вихідних даних. Печатка овальної форми, з чіткою рамкою, розміром 55x25 мм, під верхнім овалом розміщено напис: «Императорского Университета», над нижнім овалом: «Св. Владимира», в центрі, по горизонталі, у стовпчик на два рядки напис: «Фармацевтическая / Лаборатория». На корінці оправи книги, внизу, тиснена золотом абрєвіатура: «Ф. Л. Ц. Св. В.» – Ф[армацевтическая] Л[аборатория] Ц (мабуть, це орфографічна помилка – літера Ц проставлена замість літери У – У[ниверситета]) Св[ятого] В[ладимира]. У зв'язку з тим, що назва і зміст книги не відповідали профілю лабораторії, крім печатки на титульній сторінці був зроблений додатковий напис чорним чорнилом у стовпчик на два рядки, вірогідно, бібліотекарем: «Фармацевт. Лаборатория / Университ. Св. Владимира».

Фізичний кабінет. Gerhardt C. Preis-Verzeichnis Uber Physikalische Apparate, Instrumente Und Geratschaften für hochschulen und höhere lehranstalten. Marquart's Lager Chemischer Utensilien. (Bonn, [?]) [«Прайс-лист фізичних апаратів,

приладів і пристроїв для університетів та вищих навчальних закладів. Складське приміщення хімічного посуду Маркварта»]. Маркварт Людвіг Кламор (1804–1881), німецький підприємець, доктор фармацевтичної хімії (1835), заснував фабрику хімічних та фармацевтичних засобів (1845), яка залишається і на сьогодні однією із провідних виробників лабораторного обладнання у світі. Автор каталогу Карл Генріх Герхард (1846–1907), німецький підприємець, став власником компанії Л. К. Маркварта (1872) і назвав її на свою честь «С. Gerhardt Fabrik & Lager chemischer Apparate»; назва фірми від того часу стала гарантією якості продукції.

На друкованій обкладинці видання проставлено дві однакові печатки, одна – в області верхньої частини назви твору, а друга – нижче назви твору; ця печатка також продубльована ще й на титульній сторінці, в області назви твору. Печатка прямокутної форми, з чіткою рамкою, розміром 35x20 мм, з написом темною штемпельною фарбою на тлі печатки, у стовпчик на чотири рядки: «Физический кабинет / Императорского / Университета Св. / Владимира».

Хірургічна (факультетська) госпітальна клініка. *Bazancourt baron de F. L'expedition de Crimee. L'Armee francaise a Gallipoli, Varna et Sebastopol; chroniques militaires de la guerre d'Orient. V. 1–2. (Paris, 1882)* [«Кримська експедиція. Французька армія в Галліполі, Варні та Севастополі; військові хроніки Східної війни»] – історичний твір Фредеріка Джозефа Леката, барона де Базанкорта (барона Сезара де Базанкорта) (1811–1865), французького військового історика, романиста та баталіста XIX ст., директора бібліотеки Комп'єна в королівському палаці при Луї Філіппі (1773–1850). Барон був призначений Наполеоном III офіційним історіографом і супроводжував сюзерена під час кількох військових походів.

На титульних сторінках двотомника, в області вихідних даних, проставлена печатка овальної форми, з подвійною рамкою, розміром 50x25 мм, у верхній частині печатки, між рамками овалу напис: «Хирург. Госп. Клиника», між рамками нижнього овалу напис: «Университета. Св. Владимира», у центрі, по горизонталі печатки: «Библиотека». Крім печаток, додатково, на обкладинках видань розміщено наліпки, виконані друкарським способом на білому папері з чіткою подвійною рамкою блакитного кольору та елементами флористики між лініями рамки. На внутрішньому полі наліпки від руки, чорним чорнилом (вірогідно, бібліотекарем), проставлено дві групи арабських цифр, які розділені косою рисою. У чисельнику, можливо, цифри відображали порядковий номер книги на полиці бібліотеки Хірургічної госпітальної клініки, а у знаменнику – порядковий номер запису цього видання в інвентарно-обліковій книзі. На корінцях видання, на нижній частині оправи, розміщено сліпе тиснення з абрєвіатурою: «Х. Г. К.» – Х[ирургическая] Г[оспитальная] К[линика].

Юридичний кабінет. *Ивановский И. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным (Одесса, 1889)* – монографія Ігнатія Олександровича Івановського (1858–1926), українського і російського

юриста, державознавця і міжнародника, професора міжнародного права Новоросійського університету (1884–1896), заслуженого професора, декана юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету.

На титульній сторінці монографії, вище області вихідних даних, проставлено печатку овальної форми з чіткою рамкою, розміром 40x25 мм, під верхнім овалом розміщено напис: «Юридический Кабинет», над нижнім овалом: «Университете Св. Владимира», в центрі печатки, по горизонталі: «При». Крім печатки, на книзі було декілька провенієнцій, які полегшували її пошук у фонді книгозбірні кабінету, можливо, це був шифр, проставлений на титульній сторінці книги, у верхньому лівому кутку, та продубльований на внутрішній стороні верхньої кришки оправи від руки, чорним чорнилом, вірогідно, бібліотекарем. Шифр у вигляді римських цифр та через крапку – декількох арабських цифр, де римські цифри вказують на різні галузі юриспруденції, арабські – на порядковий номер видання на книжковій полиці в зазначеній науковій галузі. На корінці книжкової оправи, знизу, сліпим тисненням нанесено абрєвіатуру: «Ю. К.» – Ю[ридический] К[абинет].

Слід зазначити, що, окрім планового комплектування фаховою літературою, всі навчально-допоміжні підрозділи Університету Св. Володимира були обладнані досконалим устаткуванням, різноманітним знаряддям, лабораторним посудом тощо.

Окрім згаданих вище навчально-допоміжних підрозділів, якими користувалися викладачі й студенти певних факультетів Університету, активно працювали ще чотири підрозділи, які були доступні для всього професорсько-викладацького складу та студентів. Це – бібліотеки Університету: Фундаментальна, Студентська, Бібліотека для казеннокоштных студентів і Приватна бібліотека студентів. Сподіваємося, що значні книжкові фонди навчально-допоміжних підрозділів Університету, їхні історія, склад та зміст стануть об'єктом подальших наукових розвідок.

Наукова новизна. У дослідженні вперше розглядається сучасний стан книжкових фондів системи навчально-допоміжних підрозділів Київського університету Св. Володимира.

Висновки. Наукове дослідження аналітично розкриває процес комплектування навчально-допоміжних підрозділів Університету Св. Володимира фаховими виданнями. Завдяки чіткій організації системи обліку літератури, яка надходила до навчально-допоміжних підрозділів Університету, кожен з них мав свою печатку та інвентарно-облікову книгу, де було зареєстровано майно і літературу. Атрибуція та виявлення широкого спектру провенієнцій надали можливість виокремити друковані видання з ознаками колекцій, притаманних книжковим фондам цих підрозділів. Стисло представлено відомості про наявність літератури з бібліотек навчально-допоміжних підрозділів Київського університету у фондах НБУВ.

Список використаних джерел

1. Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского Университета Св. Владимира (1834–1884) / под. ред. В. С. Иконникова. Киев : тип. Имп. Университета Св. Владимира, 1884. 523 с.

2. Весь Киев: адресная и справочная книга / издатель: С. М. Богуславский. Киев: Тип. 1-й Киев. артели Печатного дела, 1908. 507 с.

Zoya Afanasyeva,

Junior Researcher of Department of Library Historical Collections

of Institute of Book Studies

of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2143-775X

e-mail: lepus-21@ukr.net

Provenance marks of book fonds of educational and auxiliary units of Kyiv University of St. Volodymyr (based on materials from fond of Department of Library Historical Collections of Institute of Book Studies of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine)

Aim of the work: by analysing the provenances, to investigate the current state of residual book fonds of the educational support units of the Kyiv University of St. Volodymyr. To familiarize with the results of the study a wide circle of researchers and specialists who study the history of libraries of educational and auxiliary units in higher educational institutions of Kyiv. **The methodology of scientific research** consists of the systemic, historical and bibliological, analysis and synthesis methods. **Scientific novelty:** the study for the first time comprehensively examines the current state of the book fonds of the system of educational and auxiliary units of the Kyiv University of St. Volodymyr. Currently, there is no a thorough research of the history of the formation of this complex and the ways of its entry into the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, as well as the content and composition of the book collections of educational and auxiliary units of the University of St. Volodymyr, which are now kept in the Department of Library and Historical Collections of the Institute of Book Studies of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. **Conclusions.** The scientific investigation reveals insufficiently researched issue of the formation of the educational and auxiliary units of the University of St. Volodymyr. Due to the strict organization of the system of accounting of literature, which was received by the educational and auxiliary units of the University, each educational and auxiliary unit had its own seal and inventory book, where property and literature were registered. Attribution and research of a wide range of proveniences made it possible to identify printed publications with signs of collections inherent to the book collections of these units. The information on the availability of literature from the fonds of the educational and auxiliary units of Kyiv University of St. Volodymyr in the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine fonds is provided informatively.

Key words: Kyiv University of St. Volodymyr, educational and auxiliary units, library, book fonds, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

*Стаття підготовлена 10 березня 2020 року;
подана до друку 27 березня 2020 року.*